

ÁGOSTON VILMOS: GODIR ÉS GALANTER

Noran–Palatinus, 1998. 270 oldal, 966 Ft

Rejtélyes könyvet vesz kezébe az olvasó. Rejtély a címe, titokzatos a homályos fénykép a címlapon, amely időnként – még fátyolosabban – a könyv oldalain, a betűk mögött is feltűnik. S a szerző nem is igyekszik feltárni a titkot. Őszintén szólva nem is tudom, hogy a godir és a galanter mit is jelent pontosan. Úgy látszik, hogy a kolozsvári helyi nyelvjárásban cipőgyári munkásokat neveztek így. A godir a *Goodyear* torzított változata, és akkor gumitalp- vagy talpkészítőt jelenthet, a galanter pedig talán a cipőfelsőrész mestere. Azt sem tudom, hogy Ágoston Vilmos saját leleménye vagy megint csak kolozsvári argó e két szó átértelmezése az egymást kiegészítő, egymást feltételező balekké és szélhámosná.

A fényképről magában a könyvben csak a legvégén tudjuk meg, hogy azon „*egymás mellé került a kedves sörbajuszú nemzeti szerkesztő-kritikus, a zsidó liberálisnak bélyegzett teória központú világ-filozófus, a pacalleves kedvelő civiltársadalom gyakorlati politológusa, a város legtehetségesebb lokálpatrióta novellistája, a szlovákiai magyar ellenzék vezére, és valaki, akit sokáig nem tudtak azonosítani a szekusok*”. Egy temetésen állnak ők szépen egymás mellett egy jelképesen is felfogható szögesdrót mögött, s a regényben nyomoznak e kép után.

Máshonnan persze tudható, hogy a helytelenül Bretter-iskolaként titulált szellemi kör – vagy pontosabban: kiváló tehetségek kisvárosban, kisebbségben összeverődött kompániájának – tagjai állnak ott, akik közé Ágoston Vilmos is tartozott. De nem ezeknek a nem egyet gondoló, de valamit nagyon erősen gondoló és ezért egymáshoz húzó fiatalembereknek a történetét írta meg, csak emblematikusan belerejtette a maga történetébe, a vérfigyasztó pikareszkbe a Ceaușescu-korszak éveiből.

Így éltünk Transsylvániában – variálhatnám egy híres könyv címét. Az a kis részlet, mindjárt a könyv elején, amelyben egy német fiatalember be akarja mondani a rádióba, hogy ő szereti a hazáját, Romániát, s az ehhez fűzött csalafinta írói rekonstrukció és

kommentár például azok közé a passzusok közé tartozik, amelyek megvilágítják a finom – azaz durva – különbségeket az egynemű kommunista diktatúrák között Kelet-Európában. Minden gondolatmenet és, ami fontosabb, minden társadalmi ösztön ismerős magyarországi emlékeink alapján is, s mégis minden más: brutálisabb, színesebb, átláthatóbb, „balkánibb”.

Ezért talán jobban is illik hozzá a pikareszk műfaja. Ágoston, aki szabályos időközben, nyolc-kilenc évenként jelentkezik regénnyel (s ezért aztán kiszámítható, hogy most a harmadiknál tart), szemmel láthatólag nem tudott ellenállni annak a kísértésnek, hogy életrajzának egy tényét regényanyagának tekintse. A KORTÁRS MAGYAR ÍRÓK KISLEXIKONÁ-ban ez olvasható: „*1984-ig a marosvásárhelyi RTV-stúdió riportere, majd Nyárádszeredán rágcsáló- és féregirtó volt.*” Ebből a visszatekintve – csak visszatekintve – komikus sorsfordulattól bontakoztatja ki nemcsak szüzességét, hanem eszközeit is. A fiktív riportázt és riportszerűséget, a patkányfogás szimbolikus lehetőségeinek kibontakoztatását, újabb színek hozzáadását a *vallatás* Dosztojevskij óta alapvető irodalmi toposzához.

A GODIR ÉS GALANTER fanyar embertana szerint – legalábbis Ká-Európában – vagy godir lehetsz, vagy galanter.

Radnóti Sándor

GENETIKUS BABITSOLÓGIA

Kelevéz Ágnes: A keletkező szöveg esztétikája.

Genetikai közelítés Babits költészetéhez

Argumentum, 1998. 281 oldal + mell., 900 Ft

Kelevéz Ágnes remek könyvét bizonyosan nagy élvezettel olvassák azok, akiknek megadatott a Babits Mihály személyiségével való mélyebb ismeretség.

Ez az őszinte dicséretnek szánt mondat majdhogynem úgy is olvasható, hogy fölösleges volt a kiadónak ilyen gonddal megtervezett és kivitelezett, csaknem hibátlan könyvet előállítania csak azért, hogy a nemrég még ideológiai karanténba szorított költő

iránt érdeklődő néhány kutatónak némely versek keletkezési körülményeit, elsősorban születési idejét illető új szempontokat adjon. Ha a kérdéshez hozzászólni kívánó ifjabb hölgynek „új ötlete” van, párbajra hívhatná az ügyben korábban szólott nagy tekintélyű urat, és megvívhatnának egy tudományos konferencia e célra épített pástján, ahol a köröttük ülő beavatottak a valódi küzdelemre is úgy tekintenek, mint valami gimnasztikai bemutatóra. Vagy megjelentethetné a szerző az ilyen írást egy tudományos folyóiratban. S ha csak ilyen hosszsan – majdnem 27 nyomdai ív terjedelemben – tudja kifejezni magát, „jöjjön az anyag” több részletben.

Csakhogy itt másról van szó!

Mondhatnánk úgy is, hogy az írásnak a Babits-kutatást illetően itt és most fölmutatható gyakorlati konklúziója mindössze ennyi: talán megfontolandó, nem kellene-e néhány Babits-vers keletkezésének idejét a szakirodalom eddig elfogadott kronológiájához képest máskorra, általában korábbi időpontra tenni. És éppen ez az, ami nem csekély dolog, hiszen többek között olyan nagy fontosságú verseket érint a javaslat, mint a LEVÉL TOMIBÓL. Hogy ti. Babits kétségbeesésének e drámai megfogalmazása a Fogarasra érkezést röviddel követően, szinte a tágabban értelmezett első döbbenetben vagy éppen a reménytelenül végtelennek tetsző száműzetés harmadik telének gyötrelmei közepette – mintegy a pokol fenekének leíró ismertetéseként – íródott. Arról van ugyanis szó, hogy mikorra tehető két olyan nagy vers (az említett és a SZENT MIHÁLY) keletkezése, amelyek azt tanúsítják, hogy Babits éppen akkor – tehát mikor? – már mennyire nem volt képes megfelelni az objektív líra maga fabrikálta, később még inkább elhalványuló programjának. Kelevéz Ágnes magyarázata azt sugallja, hogy e két vers saját maga számára is váratlanul, elemi erővel tör föl belőle, s a költő érzelmeinek e kirobbanása nyomán már csak annyit tehet, hogy egy ideig rejtve, kéziratban őrzi két remekét.

Nagy jelentőségű ez a bátorságra valló gondolat (amint az minden egyes, a költő személyiségének fejlődését illető megfigyelés), hiszen e könyvével Kelevéz Ágnes nem egyszerűen a szakirodalom, hanem az annak alapját képező – talán magától Babitstól szár-

mazó – megállapítás érvényességét vonja kétségbe. De nem egyetlen könnyed mozdulattal, nem megfoghatatlan érzéseknek, követhetetlen asszociációknak engedve! Mintegy félszáz oldalt szentel csak a Babits állításával szembeni állásfoglalása indoklásának. Feszés logikával fölépített rendszeréhez a kulcsot könyve egy rövid részletének címe adja: A KÖLTŐI VISSZAEMLEKEZÉS TEKINTÉLYE ÉS A PERLEKEDŐ KÉZIRAT.

Valójában elég nagy mértékben éppen erről szól a könyv. Kelevéz Ágnes a kézirat szócsöve próbál lenni. Arról ad számot, hogy mit mond el az értő olvasónak a kézirat, mit mondanak a keletkezés körülményeiről felkutatható leghalványabb nyomok. E könyv végére minden apró adat egy irányba látszik mutatni. S a szerző lenyűgöző szerénységgel mégsem állítja, hogy kutatásai eredményeként megtalálta a megdönthetetlen „történelmi igazságot”, hogy ő pontosan és megkérdőjelezhetetlenül tudja, mikor, hogyan születtek a művek. „Csak” – mintegy mellékesen – az 1908 késő nyara és 1912 tavasza között keletkezett bizonyos versek vonatkozásában új kronológiát javasol...

Ez az egyik nagy találmánya. Úgy kérdőjelezi, talán dönti meg a szakirodalom néhány mind e idáig egyértelmű természetességgel mindenki által elfogadott alapvető állítását, hogy könyve tulajdonképpen nem is erről szól. Hiszen csak az alcíme utal Babitsra. Valójában a genetikai közelítés módszertanához, a keletkező szöveg visszatekintő vizsgálatához nyújt tanulságos adalékot, beszédes példát ez a könyv.

Izgalmas felütéssel, találoán választott, meglepő Babits-idézettel indul az írás, s e mottószerűen használt metafora az írni kezdésről rávetül az olvasni kezdésre is. Így az olvasó egyszerre érezheti meg az írni készülő Babits nagy, nekiveselkedő lélegzétvételét, kerülhet a tanulmányozandó téma gondolatmenetének kezdőpontjára, és kaphat kedvet annak tisztázására, hogy mit mondhat a tudomány a keletkező szövegről, amelyről – éppen e vallomások mondat tanúsága, „a dal szüli énekesét” inverz logikájával egybecsengő híradása szerint – az írónak sokszor még a lejegyzést megelőző percekben sincs pontos képe, biztos tudomása. Azért meglepő ez a kijelentés, mert tudható (és ez a könyv is tár-

gyalja a többek emlékezete által megőrzött tényt), hogy Babits olyan költő volt, aki (kétségteljesen? legtöbbször?) verseit – legalábbis azok első változatát – gondolatban írta meg, és általában a már kész költeményt vetette papírra.

A genetikus textológus nem is annyira a teljesítmény, inkább a fogantatás, a genesis, az alkotás folyamata érdekli. Mivel pedig Kelevéz Ágnes a Babits-művek, a „kész” művek – valamint a kéziratok hagyaték és minden, a szakirodalomban és a valóság tájain fellelhető adat – felkészült ismerője, e komplex módszerrel, a genetikus kritikai szövegelemzés eszközrendszerével az író eszmevilágának és költészetének ezer motívumát tárja föl. Akarva-akaratlanul érint tehát egy virtuális Babits-életműkiadást. Sőt túl is lép ezen: nemcsak a keletkezéstörténet iránt tradicionálisan is „hivatalból” érdeklődő klasszikus szövegkritika szerinti „abszolút” mű (a hagyományos kritikai kiadások felfogása szerinti „főszöveg”) körvonalait keresi, hanem – a Babits-hagyaték bizonyos egységeit a (valamennyi fellelhető szövegváltozatot egyszerre közlő) Hans Walter Gabler-féle szinoptikus ULYSSES-kiadás felől is szemrevételezve – az újszerű kritikai publikáció technikáját, sőt szinte a befogadás esztétikumának némely elemét is vizsgálódása körébe vonja.

Ez a nagylélegzetű tanulmány ugyanis egy világosan formálódó, nagy vonalaiban a Babits-kutatáshoz kötődő irodalomtörténeti életmű része. Mint ahogyan ez a könyv is olyan írásokat fűz egybe, amelyeknek egymást erősítő összetartozása korábban azok számára sem volt egyértelmű, akiknek módja volt külön-külön hallani a részben csak Babits-kutatók szűk körében előadott témák némelyikét (pl. a Szilasi-kötetek bejegyzéseinek magyarázatát, a Kosztolányinak, majd Osvátnak küldött levelekhez tartozó versküldemény sorsának részletezését, kézírás-elemzést, keletkezéstörténeti eszme-futtatásokat stb.). S azt ki hitte volna, hogy a papírminőség- és vízjelvizsgálat, valamint a név, szerep és kézirat viszonyáról írott tanulmány is egyazon gondolatmenet része?

De e könyv bizonyítja, hogy az. Tudós szerzőnk mindent számba vesz. Nincsen olyan adat, ami jelentéktelen volna számára. Azt is tudja, fölhasználja, mikor mitől tartot-

tak a fogarasiak, mikor kellett Babitsnak rendkívüli tanórákat teljesítenie. Számára nem gond azt megmondani, hogy 1908-ban nem, csak 1909-ben kirándult a költő Tivoli-ba, tehát könnyedén datálja a CAMPAGNA ÉNEKÉ-t. Bravúrral tesz rendet például a NAIV CSÖMÖR körül, amelyet Dévényi Iván, Gál István és Sipos Lajos véleményével szemben, a költőről többet tudó és létállapotainak változásaira érzékenyebb Rába György is jelentősen korábban datált. Kelevéz Ágnes megtalálja a kézzelfogható bizonyítékokat Rába állításához: a publikálástól visszatartott vers nyomdai levonatának párdarabjait, valamint az egyiken Török Sophie fontos rájegyzését, végül pedig Babits egy Osvátnak írott, de egy Fenyő Miksától neki címzett levelet követő utalását. Olyan sokat tud, hogy megengedheti magának azt a luxust is, hogy a téma szempontjából közvetlen eredményt nem hozó próbálkozásaival ne dicsekedjék. Pedig sok éven keresztül dolgozott e témán – Pesten és Budán, Szekszárdon és Esztergomban, de még a Babits-kutatók által eddig viszonylag kevésbé látogatott távoli Fogarason is. Néha arra kell gondolnom, hogy vasárnap reggelente talán – Babits tanár úr nyomán – különleges kávéit iszik. Vajon oda-átról bivalyetejt is szerez hozzá?

Az asztalunkon nyugvó komoly könyv ékesszóló bizonyítéka annak, hogy érdemes volt vállalni a fáradságot és megpróbálni összegyűjteni a babitsi alkotó személyiség működésének minden széthullott elemét és tényezőjét, kibogozni az összekuszálódott szálat. A gyakorlatban ez nemcsak azt jelenti, hogy Kelevéz Ágnes sok más lehetőség helyett a nagy alázatot, sokféle lemondást követelő kutatói életformát választotta, hanem azt is, hogy a centenáriumi előkészületek lázában verbuválódott akadémiai-egyetemi kutatócsoportban dolgozni kezdett mintegy tucatnyi (többnyire) fiatal kutató közül ő vette talán legkomolyabban a feladatot, így harmadfél évtized múltán ő mutatja föl a legszébb eredményt. Születtek kiemelkedően értékes, nélkülözhetetlen segéd tudományi munkák, bibliográfiai, kronológiai és egyéb adatgyűjtemények, katalógusok és szövegkiadások, tanulmányok és esszék, de Rába György nagy könyve óta nem írtak ilyen gonddal a babitsi műről. Ez a teljesítmény

igazolja Kelevéz Ágnes, aki a kutatócsoportban az elmúlt években váltig ismételtette, hogy tisztázni kell a Szilasi-féle kötetek bejegyzéseinek, az úgynevezett ANGYALOS KÖNYV-nek az ISKOLAI FÜZET néven emlegett, továbbá a Kosztolányinak, majd Osvátnak küldött versgyűjteménynek a mibenlétét. Most végül nagyobb részben megtette ezt ő maga. Sokan fontoskodunk Babits hagyatéka körül, de kevesen ismerik ki magukat a kusza kézírathalmazokban. E reménytelennek tetsző témán a szorgalmas adatgyűjtő kismesterek mellett kevés igazán nagy formátumú személyiség, csak néhány aszkéta dolgozott. Legtöbben mindig is a tartalmi kérdések elemzését, esetleg a költő élete eseményeinek föltárását vagy emberi kapcsolatainak kutatását tekintették feladatuknak. De azt, hogy az egyik gyűjteményben őrzött papírdarab letépett másik fele a Duna túlpártján levő másik gyűjteményben lapul, ugyancsak hét lakat alatt, tehát újabb találkozásra kevés a remény, ebben a könyvben írták le. Itt rendezték először, az egyes papírlapok jelenlegi földrajzi elhelyezkedésétől, beszámolásától függetlenül a hagyatékok bizonyos egységeit, legalább virtuálisan. Ezért ez a munka székszerűen a korábban elkészített (gyűjteményi és publikált) kézirat-katalógusok érintett részeinek revízióért kiáltó kritikája.

De hogyan jött létre e bonyolult helyzet, ez a nehezen áttekinthető „rend”? Sajátosan és kifejezetten Babitsra jellemző-e, hogy a kéziratokon nem szerepel dátum, az összetartozó lapok szétrepültek, a fontos és a lényegtelen összekeveredett, az első nyomtatásban megjelent kézirat-katalógus még a fontos művek tekintetében is sokszor adós marad a keltezéssel, illetve évtizedes pontossággal sem tudja azt megközelíteni? Netán rendszerint ilyen talányosak az irodalmi hagyatékok? Ezt a nem nagyon árnyalt kérdést azért érdemes föltenni és megválaszolni, hogy kitűnjék: általában indokolt-e a genetikainak nevezett közelítés az írói életműhöz, sőt: vajon elsősorban fontos-e az, amit egy író személyiségével kapcsolatban nem tisztán irodalomtörténeti, filológiai (mondhatnám: filozófiai, spekulatív) eszközökkel tárunk föl? Ami pedig szinte odáig egyszerűsíthető, hogy milyen mértékben gyűjtendő, rendszerezendő, őrzendő és kutatatandó az író személyéhez és

művéhez köthető tárgyak együttese; az alkotó valós közege; az azt közvetítő – esetenként ugyancsak félrevezető vagy félreértett – adattömeg, kommentár; a művének forrásvidékéről származó, illetve személyével kapcsolatos tárgyszerű vagy éppen szubjektív információhalmaz; illetve a kézirat mint az írói személyiség tárgyasult lenyomata. Vagyis hogy mennyire széles alapot biztosíthat az írói gondolatmenet feltérképezéséhez a lehető legtágabban értelmezett irodalmi muzeológia, a kézirat-feldolgozás, az ikonográfia, az irodalmi topográfia, kronológia, kiadás-, nyomda- és sajtótörténet stb.

Aki látott valaha írói hagyatékokat, tudja, hogy bizony szinte minden, ami megmaradt, ahogy megmaradt, esetleg éppen a tárgyak és kéziratok hiánya, rendezettség, állapota mennyi mindent mond el az íróról, koráról, a vele együtt élőkről, a hagyatékok gondozói-ról. Csak észrevenni, értelmezni kell tudni a sok információt, ugyanúgy, ahogy például a levél- és memoárirók gazdag emlékanyagát is kritikával kell használni. Kelevéz Ágnes könyve tanulságos példát ad erre. Ha ezt kiegészítjük azzal, amit e korszak tárgyaiból, fényképanyagából, egyes visszaemlékezésekből, más irodalomtörténészek nagyszabású vállalkozásainak köszönhetően tudunk, szinte a maga valójában áll előttünk a költő. Nem nélkülözhető ez az attitűd; súlyos mulasztás volna lemondani bármely lehetőségről, amely közelebb visz egy-egy alkotó valaha volt világához; ha pedig már ismerjük a módszert, amellyel eljuthatunk egy-egy jelentős mű keletkezésének közegébe, vajon szabad-e nem élni vele?

Sok gyalázzal terhelt évszázad választ el bennünket Babits Mihály első verseinek keletkezési idejétől, és csaknem ugyanennyi annak az évtizednek a kezdetétől, amelynek titkairól sikerült egynémely fátylakat föllebbentnie Kelevéz Ágnesnek. Több mint félszáz éve halott a költőfejedlem, és csodával határos módon (ha könyvtára nem is) kézíratainak tekintélyes része megvan, egy bank széfjén, hajóúton, a Móricz-villa rejtékén, részben talán a pannonhalmi apátságba vitt bőrröndön, részben pedig az Akadémia pincéjébe rejtett bádogládán, kozákok rohamán túljutva, majd az özvegy és leánya otthonának macskatenyészetéből baráti szóra kimenekít-

ve megfelelő helyre, közgyűjteménybe jutott. Kelevéz könyve számos példával illusztrálja azonban, mennyire meglehetősen a kéziratok tanulmányozását, hogy rendezetlenül – nyilván az ötvenes évek ellenséges légkörében ugyancsak sietve – kerültek regisztrálásra. Sok az eredetileg is keltezés nélküli, töredékes szöveg. Az ugyan ki tudja már, hol és mikor széthullott lapok összetalálkozását a kutatói emlékezetre, jegyzetelő szorgalomra, egyéni leleményességre, azaz csaknem a szerencsére hagyta a sors, amikor csak annyi figyelmet juttatott az óriási papírhalmoknak, hogy annak java része az Országos Széchényi Könyvtár, kisebb hányada a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárába, illetve egyéb gyűjteményekbe kerüljön.

Ha Babitsnak nem volt is mindenkor méltó társa a felesége, annyi bizonyos, hogy műveit megbecsülte, felfogása szerint gondosan őrizte. Erdemét nem kisebbíti az a tény, hogy maga készült életrajzot írni, kritikai értékű összkiadást sajtó alá rendezni, sőt még az sem, hogy megnyilatkozásaiban nagy gondal hangsúlyozta saját jelentőségét. Szinte hihetetlen, hogy a kéziratok átvészelték azt a korszakot is, amikor a nyomorúságban tengődő, egzaltált özvegy az első sorban macskáihoz kötődő, sérült lelkű Babits Ildikóval drámai viszonyban élt együtt. Tisztelet illeti mindazokat, akik közreműködtek abban, hogy a művek közgyűjteménybe kerüljenek. De akkor még nem voltak a kéziratokkal való törődésnek (a tárolásnak, kezelésnek, feldolgozásnak) egyértelmű szabályai. Talán ezért eshetett meg az, hogy sajnos éppen ők, a hagyatékról gondoskodók közül többen is – mai eszünkkel nehezen fölrható módon – ráírtak a lapokra! Számos tradicionális tévedésnek éppen ez az alapja. Kelevéz Ágnes azonban, aki ennél sokkal nehezebb más feladatot – Babits és közel egykorú, hasonló kézírású barátja, Szilasi Vilmos számjegyeinek(!) szétválogatását – is meglehetősen biztonsággal oldott meg, úrrá lesz ezen a nehézségen is. Kezébe veszi az ún. ANGYALOS KÖNYV-et, és könyvrestaurátor szakemberrel is igazolva elképzelését, virtuális rendet teremt benne. Abban a tekintetben ugyan kételeyeim vannak, hogy a kéziratok könyv fedelére Török Sophie szabadkézzel rajzolta az angyalt – ha az ő munkája, akkor feltételezem, hogy

valamilyen segítő technikával, például fényképezéssel könnyítette meg a másolást –, ezen a helyen azonban nem ezzel a kérdéssel kell foglalkozni. Azt kell inkább leszögezni, hogy többé nem lehet megkerülni e tanulmány megállapításait. Ami engem illet, ezentúl mindig úgy fogom látni az ANGYALOS KÖNYV-et, mint amely három különbözőképpen összeállított és vezetett füzet együttese. Szeretném remélni, hogy sokan olvassák Kelevéz Ágnes könyvét olyanok, akik sajátjukká teszik majd a módszerét. Meggyőződése, hogy ez a példaértékű írás ugyanúgy fontos műve a genetikus textológiának, mint a *Helikon* kettős számában (1989/3–4.) összegyűjtött írások. Annak bizonyítéka, hogy az irodalmi szövegek valamennyi megjelenési formájának és variánsának együttes szemlélete, egyenrangúként történő kezelése, a szövegeket hordozó és közvetítő anyag (a kézirat papíryanagától a lejegyzés módjáig, az íráskép jellegzetességeiig és a szöveg további sorsáig menő) tüzetes vizsgálata, majd az eljárás mód kiterjesztése az irodalomtudomány szempontjából még inkább marginálisnak vagy alárendeltnek tetsző további problémákra (mint feljegyzések, életrajzi adatok, köztörténeti események, folklorisztikus adalékok), hozzájárulhat ismereteink megalapozottabbá tételéhez. Bizonyosak lehetünk abban, hogy ezután már kevésbé férhetnek hozzá a témához azok a könnyebb fajsúlyú, méltatlan személyek, akiknek egynémelyikét a kutatás támogatottsága kezdetének idején fölszívta a Babits körüli vákuum, és akik talán még annál is többet ártottak a kritikai kiadás régen vajdó ügyének, mint a kéziratok sok évtizedes pihentetése.

Azt szerencsére nem mondhatjuk, hogy minden írónak és írói hagyatéknak ilyen, csaknem a visszamenőleges elhallgattatás drámáját is magában foglaló történelmi sorsa van, s hogy ezért indokolt az ilyen közelítés. De azt igen, hogy az irodalomtudomány műveléséhez invenció mellett például türelemre, szorgalomra, kitartásra, körültekintésre, lelkiismeretességre és rendszerességre van szükség. Kelevéz a természettudós pontosságával dolgozik. Az íráskép sajátosságainak a leírás sebességével való változása és ennek az alkotó folyamathoz való viszonya éppúgy tárgya vizsgálódásának, mint Babits szóhaszná-

latának és egy különleges szóra (*nóttel*) vonatkozó írásmódjának a *Magyar Nyelvtör* 1933-as számaiban megjelent polémia szerint hangzóhasználatát (beszédét) tükröző sajátossága. Kelevéz Ágnes mindannyiunknál gyorsabban és hatékonyabban állította a Babits-kutatás szolgálatába a számítógépet, tette azt ugyanúgy az anyagkezelés természetes eszközévé, mint ahogyan néhány évtizede a lelkes strukturalisták statisztikai módszerekkel boncolták az irodalmi szövegeket. Ebben a könyvben grafikus ábrázolással teszi szembeötlővé, hogy amit bizonyos vonatkozásokban állít, az szignifikánsan különbözik a kézirat-katalógus (BABITS MIHÁLY KÉZIRATAI ÉS LEVELEZÉSE. KATALÓGUS. Argumentum Kiadó – Petőfi Irodalmi Múzeum, 1993. I. kötet. Versek, 29–256. o. és Versgyűjtemények, 257–272. o.) Melczer Tibor összeállította adataitól.

Ez a munka meg nem kerülhető alapja a készülő életműkiadásnak, olvasása során a kritikai kiadások előmunkálatainak csaknem valamennyi fontos kérdésével találkozunk. Noha a genetikus és a hagyományos textológia más-más szempontból közelíti meg ugyanazt, érdeklődésük egyaránt a szöveg teljes releváns életidejére kiterjedő természetű – a fogantatástól a szerzővel való utolsó találkozásig. Érzékelhetünk valamit abból is, milyen jelentőséget tulajdonított a költő egy-egy verse közlésének, visszatartásának s – ha tévedett is olykor az adatokban – keletkezésük idejének, körülményeinek. Természetesen vetődik föl a kérdés, hogy vajon helyesen jár-e el a kutatás, amikor olyan információanyagot tár föl, olyan szövegeket, töredékeket tesz közzé, melyeket a szerző nem a nyilvánosságnak szánt. Vagy amikor olyan összefüggésben vagy kiegészítő információval közöl egy művet, ami eltér a maga idejében gondos munkával kiválasztott formától vagy kontextustól. Nem az életmű egészét illeti-e morális értelemben vett „szerzői jogvédelem”? Ha ugyanis igen, s ezt nehéz volna tagadni, akkor el kell ismerjünk, hogy a genetikus textológiai attitűd – éppen eredményessége okán, továbbá mert olyan nagy figyelemmel van a mű keletkezésének körülményeire, az alkotás kényszerével szembesülő alkotóra – sokkal agresszívebb, mint a hangsúlyt inkább a kész szöveg értelmezésére helyező hermeneutikai közelítés.

Feloldhatatlan az a feszültség, amit ennek tudása bennünk okoz. Az irodalomtörténet (mint például a zenetörténet vagy más, alkotások keletkezésének vizsgálatával foglalkozó diszciplína) indiszkrét tudomány. Hajtóereje a kíváncsiság, a másik ember lelkének, titkainak mélyére nézni akarás. S az író kiszolgáltatott helyzetén csak az segít, ha gondoskodik arról, hogy kiadott művein kívül semmi ne maradjon utána. Babits pedig – legalábbis az ANGYALOS KÖNYV néven ismert kézíratos versgyűjtemény Rába György által őskötetnek nevezett részében – gondosan rögzítette ama költeményeinek szövegét, amelyeket nem közölt (volna, ha akkor az a kötet megjelent). Azért születnek a kiritikai kiadások, hogy azokban és azok nyomán később is mindenkor a szerzői szándékot minél inkább tükröző művet adjunk közre. A szövegkritikai munka alapja az a tapasztalat, hogy a „használat” – másolás, közlés – során a mű szövege romlik. Következésképpen az írói szándék szerinti textus visszaállítandó. A munka célja a szövegközlés hitelességének és a befogadás színvonalának emelése. A gond csak az, hogy sokszor az írói szándék is változik. A genetikus közelítés ambíciója az, hogy az írói elképzelés változásait is tükröztesse, a létrejövő műveket a szerző egész hátralevő életidejében mintegy állandóan újjászülető élőlényekként a maguk változásában ragadja meg. Ezért kell Kelevéz Ágnesnek is „mindent” tudnia. Hogy az alkotó változó személyiségét is visszamenőleg analizálva kibonthassa és fölmutathassa az élő teremtményt. Olyan lelki fejlődésrajzot ad Babits e korszakáról, hogy könyvét végigolvasva jobban ismerjük ezt az embert, aki „egyszerre rendkívül tudatos gondolkodó, valamint érzelmi ingadozásainak az átlagosnál jobban kiszolgáltatott, a normalitás határán mozgó, labilis pszichikum” (177. o.). Csak a kézíratos anyag és az alkotó ember legmélyebb ismerete, objektív vizsgálata alapján sikerülhetett erről a szöveganyagról ilyen koherens elképzelést, elfogadható hipotézist alkotnia.

Jó volt olvasni a könyvét.

Somogyi Ágnes